

Caloptilia honoratella (Lepidoptera: Gracillariidae): een nieuwe soort voor de Nederlandse fauna

Marcel Prick
Frans Cupedo
Arnold Schreurs

TREFWOORDEN

Faunistiek, levenswijze, steltmotten, Vijlenerbos

Entomologische Berichten 77 (5): 243-247

In juni, augustus en september 2016 werden op een tweetal plekken in Zuid-Limburg vier exemplaren aangetroffen van *Caloptilia honoratella*, een mineermot van de familie van de steltmotten (Gracillariidae). De soort was bekend uit het aangrenzende Nordrhein-Westfalen, maar was in de Benelux niet eerder waargenomen. Het is een soort met een opmerkelijke historie. Na de beschrijving in 1914 zijn er slechts twee waarnemingen in de 20e eeuw. Sinds de eeuwwisseling komen er ineens meldingen uit tien verschillende landen. Toch blijft de soort uitermate zeldzaam. Vondsten vertreffen steeds een of enkele exemplaren. In dit artikel wordt ingegaan op de kenmerken en de biologie van deze soort. Verder wordt aandacht besteed aan de actuele verspreiding in Europa, aan de zoögeografische interpretatie daarvan, en aan de vraag of de snelle toename van het aantal vindplaatsen duidt op recente areaaluitbreiding.

Inleiding

Marcel Prick heeft, in het kader van een nachtvlinderinventarisatie, een kistval staan in het Zevenwegenbos, een onderdeel van het natuurreservaat 'Vijlenerbos' in de gemeente Vaals. Op 7 september 2016 trof hij er een steltmot aan die enigszins leek op de bonte esdoornsteltmot, maar die door Arnold Schreurs werd herkend als *C. honoratella*. Een genitaalpreparaat bevestigde de determinatie. Later ontdekte Arnold Schreurs nog drie exemplaren in materiaal dat in zijn diepvries op verwerking wachtte, afkomstig uit de kistval in de tuin van Frans Cupedo. Genitaalpreparaten namen ook hier elke twijfel weg. Het betrof twee mannetjes (Geulle, 6.vi.2017 en 1.ix.2016) en een vrouwtje (Geulle, 22.viii.2016). Daarmee zijn dit de eerste tot nu toe in Nederland vastgestelde exemplaren van deze soort. In overleg met Willem Ellis en Tymo Muus is 'bleke esdoornsteltmot' gekozen als Nederlandse naam voor *C. honoratella*.

Uit Nederland waren tot nu toe veertien soorten van het genus *Caloptilia* bekend. Een daarvan, de azaleasteltmot, *C. azaleella* (Brants), is een ingeburgerde exoot, de overige dertien soorten zijn oorspronkelijk. De laatste soort die als nieuw voor Nederland is beschreven was de bonte esdoornsteltmot, *C. hemidactylella* (Denis & Schiffermüller) (Corver et al. 2011). De nu nieuw aangetroffen *C. honoratella* (Rebel) is met deze laatste soort fylogenetisch het meest verwant (Rist & Stark 2012). Ook lijken beide soorten in alle ontwikkelingsstadia sterk op elkaar.

Herkenning

Vlinders van het genus *Caloptilia* hebben in rust een karakteristieke houding. Ze staan hoog op de poten en daaraan danken ze hun Nederlandse naam steltmotten (figuur 1). De spanwijdte varieert van 10 tot 18 millimeter. Bij *C. hemidactylella* van 11 tot

14 mm (Corver et al. 2011), en bij *C. honoratella* van 10 tot 12 mm (Rist & Stark 2012). De exemplaren uit Geulle meten 10 mm (de mannetjes) en 11 mm, het mannetje uit het Zevenwegenbos is 12 mm. Een goede beschrijving van *C. hemidactylella* vinden we bij Corver et al. (2011), van *C. honoratella* bij Rebel (1914). Kleur en tekening van kop en thorax, palpen, spriet en poten zijn bij beide soorten gelijk. Verschillen in vleugeltekening zijn beperkt tot de bovenzijde van de voorvleugels (figuur 2-3). *Caloptilia hemidactylella* heeft warme tinten, van okergeel tot vosbruin, bij *C. honoratella* overheerst het koelere strogeel, met grijsbruine tot bijna zwarte accenten. Beide hebben een lichte, driehoekige costale vlek, die bij *C. honoratella* aan de distale zijde doorgaans scherper begrensd is dan bij *C. hemidactylella*. Zowel de basale en distale begrenzing van de costale vlek als de apicale vlek bevatten bij *C. honoratella* vaak bijna zwarte schubben die contrasteren met de achtergrond. Bij *C. hemidactylella* zijn kleurovergangen meer diffuus. Donkere vlekjes langs de costa (strigulae) kunnen bij beide soorten voorkomen, in wisselend aantal. De vleugeltekening van beide soorten is echter zo variabel dat niet elk dier met zekerheid op naam te brengen is. In die gevallen is genitaalonderzoek nodig ter bevestiging (Rist & Stark 2012). De belangrijkste verschillen in het mannelijk genitaalapparaat zijn goed afgebeeld bij Laštůvka & Laštůvka (2011). Bij *C. honoratella* (figuur 4) heeft de vesica een typische uitbocht, en cornuti ontbreken. De valve is langer en slanker, heeft een afgeronde buitenrand en bezit een typische plooi in het midden aan de ventrale zijde. Bij *C. hemidactylella* is de vesica recht, met opvallende cornuti. De valve is korter, vertoont een uitbocht in de buitenrand en de plooi ontbreekt. Het vrouwelijk genitaal is duidelijk beschreven bij Nel & Varenne (2015). Bij *C. honoratella* (figuur 5) is de ductus bursae recht, nauwelijks gechitiniseerd. Bij *C. hemidactylella* ligt hij in een lus van 360°, en is zwaar gechitiniseerd.

1. Typische rusthouding van een steltmot (*Caloptilia hemidactylella*). Foto: Sandra Lamberts

1. Typical position of a slender at rest (*Caloptilia hemidactylella*).

Levenswijze

Caloptilia's zijn oligofaag. De meeste Nederlandse soorten foerageren op loofboomsoorten van één geslacht. Drie soorten leven op esdoorn (*Acer*): de bonte esdoornsteltmot (*C. hemidactylella*), de donkere esdoornsteltmot (*C. rufipennella*) en de bleke esdoornsteltmot (*C. honoratella*). De eerste twee zijn gevonden op gewone esdoorn (*A. pseudoplatanus*), noorse esdoorn (*A. platanoides*), spaanse aak (*A. campestre*) en suikeresdoorn (*A. saccharinum*), *C. hemidactylella* bovendien op montpellieriesoort (*A. monspessulanum*), en *C. rufipennella* op vederesoort (*A. negundo*) (Corver et al. 2011, Ellis 2016, Laštůvka & Laštůvka 2011, Lepiforum e.V. 2016). *Caloptilia honoratella* is beperkter in zijn voedselkeuze. In de gebieden rond de Middellandse Zee leven de rupsen op montpellieriesoort, meer noordelijk op gewone esdoorn. In Kroatië en in Tsjechië zijn rupsen op beide soorten aangetroffen (BOLD 2007, Laštůvka & Liška 2011, Laštůvka persoonlijke mededeling).

Het vrouwtje van *C. honoratella* zet het ei aan de onderkant van een blad van de waardplant af. De jonge rups maakt een onderzijdige kleine mijn. Oudere rupsen leven vrij, in een voor de steltmotten typische, tot een kegel neerwaarts samengesponnen top van een bladlob (figuur 6). Tot aan de verpopping maakt de rups twee of drie van zulke kegels. De verpopping vindt plaats aan de onderkant van het blad (Ellis 2016, Rist & Stark 2012). Zowel het vraatbeeld van de rups als de kegelvormige bladrol onderscheiden zich niet van die van andere steltmotten die op esdoorn leven (Rist & Stark 2012). In Centraal-Europa vliegt de vlinder vanaf eind augustus, overwintert als imago en wordt in het voorjaar weer actief. Rupsen worden eind juli en in augustus gevonden. In Spanje, Italië en op de Balkan zijn ook rupsen aangetroffen in juni, en imago's in juli (Laštůvka & Laštůvka 2011, Laštůvka persoonlijke mededeling). Deze behoren tot een zomergeneratie, die in noordelijker streken ontbreekt. De zeldzaamheid van de soort wordt mogelijk overschat doordat de imago's slecht op licht komen. Laštůvka, die de soort ving op twaalf plekken in zes landen, merkt op dat de imago's alleen gevangen worden als de vanglamp in de nabijheid van een volgroeide esdoorn staat (persoonlijke mededeling). Op de Nederlandse vindplaats in Geulle staat de lichtval onder een veertigjarige esdoorn, in Vijlen echter staat de dichtstbijzijnde esdoorn op 80 meter afstand; maar er is wel 'zichtcontact. De voorkeur voor oudere bomen is ook vastgesteld voor de nauw verwante *C. hemidactylella* (Corver et al. 2014).

Verspreiding

Caloptilia honoratella werd beschreven aan de hand van een mannetje en een wijfje uit Graz, gevangen in 1891 en 1907 (Rebel 1914). De enige andere waarnemingen in de 20e eeuw komen uit Macedonië, in de jaren 1950 (Lepiforum e.V. 2016), en uit Zuid-Italië in 1995 (Laštůvka persoonlijke mededeling). Sinds de eeuwwisseling is de soort bovendien vermeld uit Hongarije, Tsjechië, Slowakije, Kroatië, Slovenië, Spanje, Frankrijk en Duitsland (De Prins & De Prins 2016, Fazekas 2001, Klimesch 1968, Laštůvka & Laštůvka 2011, Laštůvka & Liška 2011, Nel & Varenne 2015, Pastoralis et al. 2011, Šumpich et al. 2009, Rist & Stark 2012). Buiten Europa is de soort niet bekend. Opvallend is dat het in alle genoemde landen gaat om een of enkele vondsten van een of slechts enkele individuen. Alleen uit Duitsland zijn relatief veel vondsten bekend. De oudste is afkomstig uit de deelstaat Bayern (2005). Daarna volgen Nordrhein-Westfalen en Rheinland-Pfalz (2012), later Thüringen en Baden-Württemberg (2014) (Lepiforum e.V. 2016, Melanargia 2016). Uit Nordrhein-Westfalen, de aan Limburg grenzende deelstaat, zijn tot nu toe vier vlinders bekend, allemaal uit de omgeving van Bonn/Königswinter. De eerste werd in september 2012 bij Hennef-Eulenburg gevangen. In maart 2014 werd op dezelfde locatie een tweede exemplaar gezien. In mei 2014 volgt een waarneming bij Oberkassel-Bonn en in oktober bij Königswinter. In 2015 en 2016 is de soort in Nordrhein-Westfalen niet waargenomen. De dichtstbijzijnde vindplaats in 2016, het jaar van de Nederlandse waarnemingen, is Winnigen aan de Moezel, in Rheinland-Pfalz (Heinz Schumacher persoonlijke mededeling). De vindplaatsen bij Bonn/Königswinter liggen in vogelvlucht ongeveer 80 kilometer zuidoostelijk van de Vijlenerbossen en 100 kilometer van Geulle. De Limburgse vindplaatsen van *C. honoratella* zijn op dit moment de meest noordelijke die bekend zijn.

Zoögeografie

De nu bekende vindplaatsen geven weliswaar een zeer versnipperd beeld, maar het zijn er genoeg om het areaaltypet te kunnen herkennen. Het verspreidingsgebied omvat een groot deel van West-, Centraal- en Zuid-Europa, en reikt tot diep in de drie grote schiereilanden: de Balkan (tot in Macedonië), Italië (regio Basilicata) en het Iberisch Schiereiland (provincies Teruel en Toledo). Dat is het typische patroon van soorten die postglaciaal, vanuit de mediterrane refugia op deze schiereilanden,

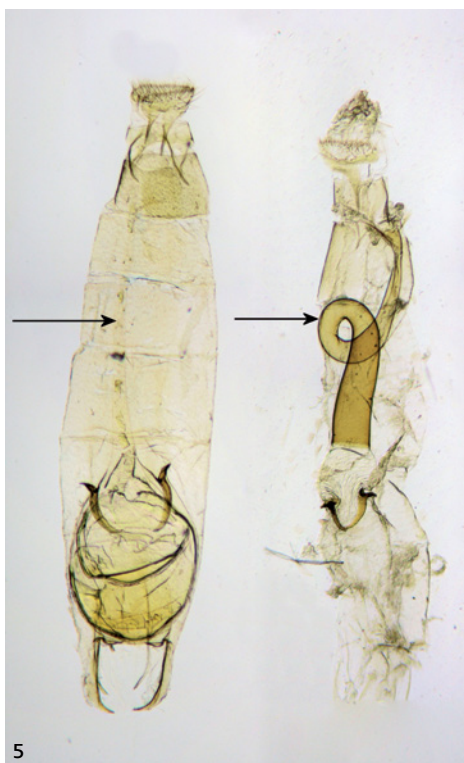

2. *Caloptilia honoratella*, imago. Boven: ♂, Vijlen, 07.ix.2016, leg. M. Prick. Onder: ♀, Geulle, 22.viii.2016, leg. Frans Cupedo. Foto's: Frans Cupedo

2. *Caloptilia honoratella*, imago. Top: ♂, Vijlen, 07.ix.2016, leg. M. Prick. Bottom: ♀, Geulle, 22.viii.2016, leg. Frans Cupedo.

3. *Caloptilia hemidactylella*, imago. Boven: ♂, Twello, 02.ix.2010, leg. J. Wolschrijn. Onder: ♀, Meinweg, 18.viii.2010 (e.l.), leg. M. van Stiphout. Foto's: Frans Cupedo

3. *Caloptilia hemidactylella*, imago. Top: ♂, Twello, 02.ix.2010, leg. J. Wolschrijn. Bottom: ♀, Meinweg, 18.viii.2010 (e.l.), leg. M. van Stiphout.

4. Mannelijk genitaal. Boven: *Caloptilia honoratella*, Vijlen, 07.ix.2016. R. Seliger prep. (nr. 2747). Onder: *Caloptilia hemidactylella*, Twello, 2.ix.2010. A. Schreurs prep. (nr. 1704). Foto's: Frans Cupedo

4. Male genitalia. Top: *Caloptilia honoratella*, Vijlen, 07.ix.2016. R. Seliger prep. (nr. 2747). Bottom: *Caloptilia hemidactylella*, Twello, 2.ix.2010. A. Schreurs prep. (nr. 1704).

5. Vrouwelijk genitaal. Links: *Caloptilia honoratella*, Geulle, 22.viii.2016. A. Schreurs prep. (nr. 999). Rechts: *Caloptilia hemidactylella*, Meinweg, 18.viii.2010. A. Schreurs prep. (nr. 1763). Pijlen: ductus bursae. Foto's: Frans Cupedo

5. Female genitalia. Left: *Caloptilia honoratella*, Geulle, 22.viii.2016. A. Schreurs prep. (nr. 999). Right: *Caloptilia hemidactylella*, Meinweg, 18.viii.2010. A. Schreurs prep. (nr. 1763). Arrows: ductus bursae.

de rest van Europa hebben gekoloniseerd (De Lattin 1967, Hewitt 1999, Schmitt 2007). Het feit dat ook de belangrijkste voedselplanten een mediterrane oorsprong hebben ondersteunt dit scenario (De Lattin 1967). De montpellierese doorn is een uitgesproken mediterrane soort (Euforgen 2009), de gewone esdoorn had refugia in de Balkan en Italië, maar waarschijnlijk niet op het Iberisch schiereiland (Petit et al. 2003). Daar is hij vrijwel beperkt tot de noordelijke delen (Euforgen 2009, Pasta et al. 2016), waar hij zich mogelijk pas postglaciaal gevestigd heeft. Het feit dat *C. honoratella* op de Balkan, in Italië en op het Iberisch Schiereiland later is ontdekt dan in Centraal-Europa kan ten onrechte de indruk wekken van een zuidwaartse uitbreiding. In werkelijkheid zijn dat de gebieden van waaruit ze postglaciaal de rest van haar huidige areaal heeft gekoloniseerd. DNA-data

van 18 individuen, beschikbaar op BOLD 2007, maken de migratieroutes enigermate zichtbaar. De barcode-sequentie (het eerste deel van het mitochondriale COI-gen) van 13 individuen uit Kroatië, Tsjechië, Oostenrijk en Beieren toont weinig verschillen (0-3 basenparen). Twee exemplaren uit Zuidoost-Frankrijk verschillen nauwelijks (0-1 bp) van het enige Spaanse individu. Het verschil tussen beide groepen daarentegen bedraagt 11 bp. Dit duidt op een oostelijke route (vanuit de Balkan), en een westelijke (vanuit Spanje). De oostelijke uitbreiding lijkt sterker dan de westelijke (de Atlantische). De noordelijkste Franse vindplaats ligt in het departement Lot (Nel & Varenne 2015). Twee sequenties vallen buiten deze twee groepen, dus het plaatje is nog niet compleet. Zo ontbreken gegevens uit Italië. Evenmin staat vast waar onze exemplaren hun genetische wortels hebben.

6. Bladrol van een *Caloptilia* sp. op spaanse aak (*Acer campestre*). Foto: Koen van Dijken

6. Rolled leaf of a *Caloptilia* sp. on field maple (*Acer campestre*).

Discussie

Het voorkomen in de Balkan, Italië en Spanje moet dus als oorspronkelijk worden gezien. In alle overige landen, behalve Oostenrijk, is *C. honoratella* pas in de 21e eeuw ontdekt. Het is moeilijk uit te maken of het hier gaat om een recente uitbreiding van het areaal of slechts om een recente ontdekking. Een feit is, dat sinds de eeuwwisseling veel toegankelijke literatuur en digitale informatie over micro's beschikbaar is gekomen. Daardoor is de belangstelling voor deze groep, die voorheen het domein was van een selecte groep specialisten, erg toegenomen. Bij een soort die zo zelden wordt waargenomen leidt dat ongetwijfeld tot een betere kennis van haar verspreiding. Het snel toegenomen aantal landen waar *C. honoratella* is aangetroffen is daarom op zich nog geen teken van recente gebiedsuitbreiding. Dat geldt ook voor het feit dat ze pas vrij recent in Nordrhein-Westfalen (2012) en in Nederland (2016) is aangetroffen. Het is verleidelijk dit te interpreteren als een areaaluitbreiding in

noordwestelijke richting, maar het valt niet uit te sluiten dat het ook hier gaat om de toevallige ontdekking van reeds bestaande populaties.

De belangrijkste voedselplant van de soort, de gewone esdoorn, heeft zijn ecologisch optimum in bergachtige gebieden (Pasta et al. 2016). In het laagland komt hij vooral voor als verspreid staande bomen, en niet bosvormend, zoals in zijn oorspronkelijke habitat. Daardoor ligt zijn aandeel er zelden boven 5% (Pasta et al. 2016). Vanaf de Middeleeuwen, met name in de 18e eeuw, is hij bovendien veel aangeplant in gebieden waar hij van nature niet voorkomt (Pasta et al. 2016, www.floravannederland.nl). Zodoende was hij in de 20e eeuw al wijd verbreid in Europa (Rusanen & Myking 2003). In Nederland en België komt hij momenteel in vrijwel alle uurhokken voor (De Keersmaecker et al. 2016, www.floravannederland.nl, www.verspreidingsatlas.nl), ook in parken en in de stedelijke omgeving. Het is een typische pioniersoort, die op opengevallen plaatsen snel veel opslag kan produceren (Houtzagers 2003, Höllerl & Moslandl 2007, Kennisnetwerk OBN 2016), maar als volwassen boom vooral solitair voorkomt, en weinig in bosverband. Zijn totaal aandeel in de bossamenstelling is daardoor laag, maar is in de laatste decennia wel toegenomen, zowel in Nederland (Schelhaas et al. 2014) als in Vlaanderen (De Keersmaecker et al. 2016). Opvallender dan de toename is echter de onevenwichtige leeftijdsverdeling: de kiemjaarklasse 1960-1979 is in Nederland zeer sterk oververtegenwoordigd (Schelhaas et al. 2014). Een groot deel van onze esdoorns is dus pas de laatste decennia volwassen geworden. Het is dan ook denkbaar dat de recente populatiedynamiek van de voedselplant een positieve invloed zal hebben op de vestigingskansen en de expansiemogelijkheden van *C. honoratella* in Nederland.

Al met al is *C. honoratella* een soort waarover nog veel onbekend is. Dat geldt met name voor de vraag of de grote hiaten in het verspreidingspatroon reëel zijn, of dat ze veroorzaakt worden doordat de imago's zich onttrekken aan de waarneming. Systematisch zoeken naar de juveniele stadia zou daar zinvolle informatie over kunnen opleveren.

Dankwoord

We danken Heinz Schumacher en Willy De Prins voor hun informatie over *Caloptilia honoratella*, Rudi Seliger voor het maken van het genitaalpreparaat, Zdenek Laštůvka voor de niet gepubliceerde informatie over zijn vangsten, Jan ten Hoopen voor zijn informatie over de gewone esdoorn, en Sandra Lamberts en Koen van Dijken voor de toestemming om hun foto's te publiceren.

Literatuur

- BOLD 2007. The barcode of life data systems. Beschikbaar op: www.boldsystems.org [geraadpleegd 20 februari 2017].
- Corver SC & Muus TST 2014. Microlepidoptera.nl, de kleinere vlinders van Nederland. Beschikbaar op: www.microlepidoptera.nl [geraadpleegd 6 februari 2017].
- Corver SC, Muus TST & Ellis WN 2011. *Caloptilia hemidactylella*: new to The Netherlands. Notes on distribution, morphology and biology (Lepidoptera: Gracillariidae). Entomologische Berichten 71: 31-38.
- De Keersmaecker L, De Haeck A, De Vos B, Leyman A, Roskams A, Thomaes A, van der Aa B & Vandekerckhove K 2016. De ecologische positie van gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*) en de mogelijkheden van deze boomsoort in landschaps- en bosbeheer. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek.
- De Lattin G 1967. Grundriss der Zoogeographie. Fischer Verlag.
- De Prins J & De Prins W 2016. Global taxonomic database of Gracillariidae (Lepidoptera). Beschikbaar op: www.gracillariidae.net [geraadpleegd 23 oktober 2016].
- Ellis WN 2016. Bladmijners en plantengallen van Europa. Beschikbaar op: www.bladmijners.nl [geraadpleegd 23 oktober 2016].
- Euforgen 2009. Distribution map of Sycamore (*Acer pseudoplatanus*). Beschikbaar op: www.euforgen.org [geraadpleegd op 20 februari 2017]
- Fazekas I 2001. Somogy megye molylepke faunája (Lepidoptera: Microlepidoptera). Natura Somogyiensis 1: 303-327.
- Hewitt GM 1999. Post-glacial re-colonization of European biota. Biological Journal of the Linnean Society 68: 87-112.
- Höllerl S & Moslandl R 2007. Der Bergahorn im Bergmischwald unübertroffen in seinem Verjüngungspotential. In: Beiträge zum Bergahorn. LWF Wissen 62: 24-29
- Houtzagers MR 2003. Esdoorn een probleem?? Ervaringen met esdoornbeheer in de gemeente Den Haag. Nederlands Bosbouw Tijdschrift 75: 27-31.
- Kennisnetwerk OBN 2015. Esdoorn: plaagsoort of reddende engel? Beschikbaar op: www.natuurkennis.nl/index.php?hoofdgroep=2&niveau=4&subgroep=114&subsubgroep=1039&subsubsubgroep=120&deel=inst [geraadpleegd 20 februari 2017].
- Laštůvka A & Laštůvka Z 2011. New records of Nepticulidae and Gracillariidae from the Iberian Peninsula (Insecta: Lepidoptera). SHILAP Revista de Lepidopterologia 39: 379-387.
- Laštůvka L & Liška J 2011. Komentovaný seznam motýlů České republiky (Insecta:

- Lepidoptera). Biocont Laboratory. Lepiforum e.V. 2016. Lepiforum, Bestimmungshilfe für die in Europa nachgewiesenen Schmetterlingsarten. Beschikbaar op: <http://lepiforum.de> [geraadpleegd 23 oktober 2016].
- Melanargia 2016. Datenbank Schmetterlinge AG Rheinisch-Westfälischer Lepidopterologen e.V. Beschikbaar op: <http://nrw.schmetterlinge-bw.de/MapServerClient/Map.aspx> [geraadpleegd 23 oktober 2016].
- Nel J & Varenne T 2015. Atlas des Lépidoptères – Gracillariidae – Gracillariinae (s.l.) – Phyllocnistinae de France. Revue de l'Association Roussillonnaise d'Entomologie, Supplément au Tome XXIV: 1-160.
- Pasta S, De Rigo D & Caudullo G 2016. *Acer pseudoplatanus* in Europe: distribution, habitat, usage and threats. In: European atlas of forest tree species (San-Miguel-Ayanz J, de Rigo D, Caudullo G, Houston Durrant T, Maur A eds): 56-58. Publication Office of the European Union.
- Pastorális G, Kosorin F, Laštůvka A, Liška J, Richter I & Tokár Z 2011. Nálezy nových druhov drobných motýľov (Microlepidoptera) pre faunu Slovenska. Folia faunistica Slovaca 16: 143-150.
- Petit RJ, Aguinalgalde I, De Beaulieu J-L, Bittkau C, Brewer S, Cheddadi R, Ennos R, Fineschi S, Grivet D, Lascoux M, Mohanty A, Müller-Starck G, Demesure-Musch B, Palmé A, Martin JP, Rendell S & Vendramin GG 2003. Glacial refugia: Hotspots but not melting spots of genetic diversity. Science 300: 1563-1565.
- Rebel H 1914. Zur Unterscheidung und Synonymie einiger Arten der Gattung *Gracilaria*. Deutsche Entomologische Zeitschrift Iris 27: 168-172.
- Rist O & Stark W 2012. *Caloptilia honoratella* (Rebel, 1914): Wiederfund für Österreich, neu für Wien und Niederösterreich und erste Meldung für Deutschland (Gracillariidae: Lepidoptera). Beiträge zur Entomofaunistik 13: 122-126.
- Rusanen M & Myking T 2003. Technical guidelines for genetic conservation and use for sycamore (*Acer pseudoplatanus*). International Plant Genetic Resources Institute.
- Schelhaas MJ, Clerckx APPM, Daamen WP, Oldenburger JF, Velema G, Schnitger P, Schoonderwoerd H & Kramer H 2014. Zesde Nederlandse Bosinventarisatie: methoden en basisresultaten. Alterra Wageningen University & Research Centre.
- Schmitt T 2007. Molecular biogeography of Europe: Pleistocene cycles and postglacial trends. Frontiers in Zoology 4: 11-23.
- Šumpich J, Liška J, Jakeš O, Sitek J, Skyva J, Feik V, Marek J, Vávra J, Laštůvka Z, Vitek P, Bartas R, Čelechovský A, Dobrovský T, Dvořák I, Maršík L, Mikát M, Šafář J, Vodrlind B, Žemlička M, Dvořák M & Hula V 2009. Faunistic records from the Czech Republic – 287. Lepidoptera: Nepticulidae, Tineidae, Gracillariidae, Yponomeutidae, Oecophoridae, Elachistidae, Coleophoridae, Blastobasidae, Gelechiidae, Cossidae, Tortricidae, Epermeniidae, Pyralidae, Crambidae, Geometridae, Noctuidae, Nolidae, Lymantriidae. Klapalekiana 45: 267-279.

Geaccepteerd: 15 mei 2017

Summary

***Caloptilia honoratella* (Lepidoptera: Gracillariidae): a new species for the Dutch fauna**

In June, August and September 2016, three males and one female of the leaf miner *Caloptilia honoratella* (Rebel) were attracted to light in Geulle and the Vijlenerbossen, in the southern part of the Province of Limburg, the Netherlands. Specific wing and genital characters are discussed and its biology is described. The species inhabits France and almost all Central and Southern European countries, including the Balkans, Italy and Spain. This distribution pattern is typically Mediterranean, as is that of its host plants, the Montpellier maple (*Acer monspessulanum*) and the sycamore (*A. pseudoplatanus*). Particular attention is paid to the history of the species. After its description in 1914 there are only two records (Macedonia 1950's and Southern Italy 1995) until the onset of the 21st century. Since then it has been recorded from ten countries. It is concluded that this is probably due to an increased focus by moth watchers on micro-moths, rather than being the result of range expansion. Wherever the species is found, it is rare. Localities are widely scattered, and it is always observed in one or a few individuals. This might be due to the fact that the adults are only attracted to light in the immediate neighborhood of one of its food plants. On this issue, targeted search for juvenile stages is expected to be more informative than trapping imago's.

Marcel Prick

Van Weerden Poelmanstraat 173
6417 EM Heerlen
mprick@xs4all.nl

Frans Cupedo

Processieweg 2
6243 BB Geulle

Arnold Schreurs

Conventuelenstraat 3
6467 AT Kerkrade